

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI

KHOA DI SẢN VĂN HÓA

NGUYỄN NGỌC TIẾN

TÌM HIỂU DI TÍCH MIẾU MẠCH LŨNG

(THÔN MẠCH LŨNG – XÃ ĐẠI MẠCH

HUYỆN ĐÔNG ANH – THÀNH PHỐ HÀ NỘI)

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

NGÀNH BẢO TÀNG HỌC

Mã số: 52320305

Người hướng dẫn:

PGS.TS BÙI VĂN TIẾN

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Khóa luận là một bài luận viết về các vấn đề, sự kiện, hiện tượng... có liên quan đến chuyên ngành mà sinh viên đã được truyền dạy, học tập, nghiên cứu trong trường đại học. Để kết thúc quá trình học tập tại trường Đại học Văn hóa Hà Nội, em đã chọn đề tài Di tích miếu Mạch Lũng (huyện Đông Anh, Tp Hà Nội) làm đề tài nghiên cứu của mình. Để hoàn thành được bài viết này, đó không chỉ là cố gắng, nỗ lực không ngừng của bản thân mà còn là sự giúp đỡ, chỉ bảo tận tình của các thầy, cô giáo trong Khoa Di sản Văn hóa, trường Đại học Văn hóa Hà Nội; của Ban quản lý Di tích và Danh thắng Hà Nội; Ban chính quyền Xã Đại Mạch; cụ Thủ từ miếu Mạch Lũng và đặc biệt là sự hướng dẫn, chỉnh sửa, góp ý chân thành, thẳng thắn của giảng viên hướng dẫn PGS.TS Bùi Văn Tiến.

Bài viết được hoàn thành, đó là thành công của mỗi sinh viên. Tuy nhiên, do thời gian ngắn và thiếu kinh nghiệm, kiến thức thực tế nên bài khóa luận không tránh khỏi thiếu sót. Chính vì vậy, những đóng góp ý kiến, bổ sung của quý thầy, cô cùng các bạn đọc sẽ giúp cho bài viết được hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Sinh viên

Nguyễn Ngọc Tiến

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	4
1. Lý do chọn đề tài.....	5
2. Mục đích nghiên cứu:	7
3. Đối tượng nghiên cứu	8
4. Phạm vi nghiên cứu.....	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Bố cục bài khóa luận.....	8
CHƯƠNG 1: LỊCH SỬ HÌNH THÀNH VÀ QUÁ TRÌNH TỒN TẠI CỦA DI TÍCH MIẾU MẠCH LŨNG	9
1.1. Vài nét về địa danh và cư dân nơi di tích tồn tại	9
1.1.1. Vị trí địa lý.....	9
1.1.2. Đời sống kinh tế, văn hóa.	11
1.2. Quá trình hình thành và tồn tại của di tích miếu Mạch Lũng.....	18
1.2.1. Vị thần được thờ	18
1.2.2. Miếu Mạch Lũng qua các thời kỳ lịch sử	18
CHƯƠNG 2: GIÁ TRỊ KIẾN TRÚC - NGHỆ THUẬT VÀ LỄ HỘI MIẾU MẠCH LŨNG.....	25
2.1. Giá trị kiến trúc - nghệ thuật miếu Mạch Lũng	25
2.1.1. Không gian cảnh quan và bố cục mặt bằng.....	25
2.1.2. Các đơn nguyên kiến trúc	30
2.1.3. Hệ thống di vật ở miếu Mạch Lũng.....	42
2.2. Lễ hội miếu Mạch Lũng.....	52

2.2.1. Thời gian diễn ra Lễ hội.....	52
2.2.2. Diễn trình Lễ hội.....	57
2.2.3. Giá trị văn hóa của Lễ hội.....	73
CHƯƠNG 3: VẤN ĐỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY TÁC DỤNG CỦA DI TÍCH MIẾU MẠCH LŨNG	76
3.1. Thực trạng di tích miếu Mạch Lũng	76
3.1.1. Thực trạng kiến trúc.....	76
3.1.2. Thực trạng di vật.....	77
3.1.3. Thực trạng lễ hội.....	78
3.1.4. Ý thức của cộng đồng dân cư trong việc bảo tồn di tích	84
3.2. Bảo vệ, tôn tạo di tích	85
3.2.1. Bảo vệ di tích	85
3.2.2. Tôn tạo di tích.....	87
3.3. Khai thác và phát huy giá trị di tích.....	90
3.3.1. Tổ chức tham quan tại di tích	90
3.3.2. Giới thiệu về di tích trên các phương tiện thông tin đại chúng	90
3.3.3. Viết sách, tờ gấp giới thiệu về di tích	90
KẾT LUẬN	92
TÀI LIỆU THAM KHẢO	95
PHỤ LỤC	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Dân tộc ta với gần 4000 năm lịch sử dựng nước và giữ nước. Với thời gian khá dài đó, cha ông ta từ khởi tổ các vua Hùng dựng nước cho tới ngày nay, họ đã sống và sáng tạo ra biết bao công trình vĩ đại cho hậu thế. Đó chính là những tài sản văn hóa vô giá của tổ tiên để lại cho con cháu muôn đời mà thế hệ chúng ta hôm nay và mai sau, phải biết và không được phép lãng quên.

Tìm hiểu về di tích lịch sử văn hóa là tìm hiểu về cội nguồn dân tộc. Từ đó kế thừa và phát huy, góp phần tô đẹp thêm truyền thống văn hoá Việt. Và những di tích ấy sẽ thực sự trở nên có ý nghĩa hơn nếu chúng ta đi sâu nghiên cứu, tìm hiểu, phân tích từng tầng lớp văn hoá chứa đựng trong mỗi công trình di tích để góp phần hiểu sâu hơn về nguồn cội dân tộc, để giữ gìn, bảo tồn và phát huy những tinh hoa văn hoá, truyền thống đạo đức nước nhà. Lấy đó làm cơ sở, nền tảng vững chắc góp phần xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Đặc biệt là trong xu thế đất nước đang mở cửa, giao lưu, hội nhập, phát triển; xu hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa các lĩnh vực trong đời sống xã hội.

Sống và tồn tại với biết bao thăng trầm của lịch sử - văn hóa - xã hội, nhiều di tích lịch sử – văn hoá có giá trị của quê hương, đất nước đã bị huỷ hoại dưới bàn tay vô tình hay hữu ý của con người, thêm vào đó là sự khắc nghiệt của khí hậu nhiệt đới ẩm gió mùa và hậu quả của chiến tranh đã tàn phá nặng nề khiến cho nhiều di tích lịch sử – văn hoá, di tích kiến trúc nghệ thuật, di tích khảo cổ học, danh lam thắng cảnh trong cả nước cũng như ở Hà Nội bị thu hẹp, đổ nát và xuống cấp nghiêm trọng hoặc bị phủ một lớp rêu phong vì sự lãng quên của con người.

Tìm hiểu về các công trình di tích lịch sử văn hóa trong cả nước để thấy được giá trị vật chất, giá trị tinh thần và kiến trúc nghệ thuật hội tụ trong bản

thân mỗi một di tích. Từ đó giáo dục cho thế hệ hôm nay và mai sau phải biết gìn giữ, nâng niu, trân trọng những tài sản văn hóa quý báu của cha ông để lại, đồng thời đó cũng là việc làm đầy ý nghĩa thể hiện truyền thống yêu nước, tự hào dân tộc, tự hào bản sắc văn hóa dân tộc mình – quê hương mình.

Miếu Mạch Lũng là một di tích còn mới mẻ trong dân chúng, nó chưa được nghiên cứu sâu, tiếp cận một cách có hệ thống. Với việc tìm hiểu, nghiên cứu này sẽ góp phần làm tư liệu cho các công trình nghiên cứu về sau và những cá nhân có nhu cầu tìm hiểu về di tích. Đặc biệt là những người con nơi di tích tồn tại muốn có hiểu biết sâu sắc về lịch sử, truyền thống, văn hóa... quê mẹ sinh thành.

Góp phần vào việc phát triển du lịch đồng bằng châu thổ sông Hồng. Từ đó quảng bá các di tích lịch sử văn hóa tiêu biểu, đặc sắc ở Đông Anh – Hà Nội với khách du lịch để họ hiểu hơn về con người cũng như mảnh đất truyền thống, anh hùng này.

Tìm hiểu về di tích để thấy được hiện trạng thực tế của công trình từ đó đưa ra được những biện pháp để bảo tồn, tu bổ, tôn tạo cho di tích khi cần thiết. Và tiến tới khai thác - phát huy những giá trị tiêu biểu của di tích phục vụ phát triển du lịch, nhu cầu tâm linh tại cộng đồng địa phương nơi di tích tồn tại.

Thông qua quá trình nghiên cứu, điều tra, khảo sát di tích miếu Mạch Lũng để phục vụ cho việc viết bài, tôi thấy rằng, tuy là một di tích hoàn chỉnh nhưng phần Tiền tế được tu sửa trong những năm gần đây. Chỉ có phần Hậu cung là phần còn lại của di tích từ thế kỷ XVII, XVIII và là phần có giá trị nhất về kiến trúc và nghệ thuật. Thế nhưng, trải qua hơn 400 năm tồn tại thì phần Hậu cung của miếu không còn như ban đầu, có nhiều thay đổi, biến dạng, xuống cấp nghiêm trọng như: bức cửa bị mối mọt, khói hương xâm hại đã làm mất đi nhiều mảng chạm, hoa văn trang trí đặc sắc; một số cột quân bị nghiêng, bị mối xông, chân cột có hiện tượng mục ruỗng; tường bao bên phải

bị nứt một vết dài từ trên xuống dưới; phần mái thì ngói bị vỡ, v.v... Đó chính là nguyên nhân gây nên tình trạng di tích bị ẩm, mốc, sụt lún nền nhà do nước mưa ngấm vào, hơi ẩm tạo điều kiện cho vi sinh vật gây hại phát triển xâm nhập các cấu kiện kiến trúc gỗ của công trình... Vì vậy, việc quan tâm nghiên cứu và đưa ra các biện pháp xử lý phòng ngừa, xử lý trị liệu thích hợp lúc này là cần thiết để kịp thời ngăn chặn sự xuống cấp, đảm bảo tính nguyên gốc và tồn tại lâu dài của di tích miếu Mạch Lũng.

Về phía cá nhân, em cũng có sự quan tâm, hứng thú với vấn đề nghiên cứu di tích, vận dụng những kiến thức chuyên ngành đã tích lũy được vào thực tiễn, tập dượt khả năng nghiên cứu, viết bài.

Vì những lý do trên, em đã quyết định chọn di tích miếu Mạch Lũng (xã Đại Mạch, huyện Đông Anh, thành phố Hà Nội) làm đề tài khóa luận tốt nghiệp đại học của mình.

2. Mục đích nghiên cứu:

Tìm hiểu vùng đất, con người, đời sống kinh tế - xã hội của người dân, các làng nghề thủ công truyền thống, hoạt động tinh thần, vui chơi giải trí... nơi di tích miếu Mạch Lũng tồn tại, làm cơ sở cho việc nghiên cứu di tích.

Tìm hiểu quá trình hình thành, tồn tại của di tích miếu Mạch Lũng từ khi khởi dựng cho đến nay.

Nghiên cứu các giá trị văn hóa vật thể, phi vật thể của di tích miếu Mạch Lũng (lịch sử, kiến trúc, điêu khắc, lễ hội, di vật, tài liệu văn bản...)

Nghiên cứu thực trạng về kết cấu kiến trúc của di tích miếu Mạch Lũng hiện nay.

Nghiên cứu thực trạng về việc tổ chức lễ hội hàng năm của di tích miếu Mạch Lũng hiện nay.

Đề xuất các phương án khả thi để bảo tồn, tu bổ, tôn tạo và phát huy các mặt giá trị vốn có của di tích miếu Mạch Lũng trong bối cảnh xã hội hiện nay.

3. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của bài khóa luận tốt nghiệp là di tích miếu Mạch Lũng (thôn Mạch Lũng - xã Đại Mạch - huyện Đông Anh - thành phố Hà Nội).

4. Phạm vi nghiên cứu

Về thời gian: Nghiên cứu di tích miếu Mạch Lũng gắn liền với quá trình hình thành, tồn tại của di tích từ khi khởi dựng đến nay.

Về không gian: Nghiên cứu di tích miếu Mạch Lũng trong không gian lịch sử - văn hóa của vùng đất nơi di tích tồn tại.

5. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp liên ngành: Bảo tàng học, Bảo tồn di tích lịch sử - văn hóa, khoa học Lịch sử, Khảo cổ học, Dân tộc học, Xã hội học, Mỹ thuật học, Văn hóa dân gian...

Khảo sát thực tế, điền dã.

Các phương pháp khác: Thống kê, so sánh, phân tích, nghiên cứu tài liệu...

6. Bố cục bài khóa luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, bố cục bài khóa luận gồm 3 chương cụ thể như sau:

Chương 1: Lịch sử hình thành và quá trình tồn tại của di tích miếu Mạch Lũng

Chương 2: Giá trị kiến trúc – nghệ thuật và lễ hội miếu Mạch Lũng

Chương 3: Vấn đề bảo tồn và phát huy giá trị của di tích miếu Mạch Lũng

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ủy ban Nhân dân huyện Đông Anh. *Di tích lịch sử văn hóa huyện Đông Anh*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2010.
2. Toan Ánh. *Hội hè đình đám*, Nxb thành phố Hồ Chí Minh, Hồ Chí Minh, 1992.
3. Trần Lâm Biền. *Trang trí trong mỹ thuật truyền thống của người Việt*, Nxb Văn hóa Dân tộc, 2001.
4. Phan Kế Bính. *Việt Nam phong tục*, Nxb Văn hóa Thông tin, 2005.
5. Nguyễn Văn Chồi (chủ biên) (1945 – 1975). *Lịch sử - truyền thống cách mạng của Đảng bộ và Nhân dân xã Đại Mạch*, Ban chấp hành Đảng bộ xã Đại Mạch.
6. Nguyễn Văn Cương. *Mỹ thuật đình làng đồng bằng Bắc Bộ*, Nxb Văn hóa thông tin, 2006.
7. Thiều Chửu. *Hán Việt tự điển*, Nxb Văn hóa thông tin, 2012.
8. Ngô Thị Kim Doan. *Những lễ hội Việt Nam tiêu biểu*, Nxb Văn hóa Thông tin, 2003.
9. Trịnh Minh Đức (chủ biên). *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Nxb Đại học Quốc Gia Hà Nội, 2007.
10. Viện nghiên cứu văn hóa dân gian. *Lễ hội cổ truyền*, Nxb Hà Nội, Hà Nội, 1992.
11. *Luật di sản văn hóa và các văn bản hướng dẫn thi hành (2001) được sửa đổi bổ sung năm 2009*, Nxb: Chính trị Quốc gia Hà Nội.
12. *Luật di sản văn hóa và văn bản hướng dẫn thi hành*, Nxb Chính trị Quốc Gia Hà Nội, 2006.

13. GS.TS Bùi Công Hiến. *Bảo quản hiện vật bảo tàng*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, 2013.
14. Cục Di sản Văn hóa. *Các công ước quốc tế về di sản văn hóa và quy chế bảo tàng*, Tài liệu nghiệp vụ, 2001.
15. Nguyễn Thị Huệ (Chủ biên). *Cơ sở Bảo tàng học (giáo trình dùng cho sinh viên đại học và cao đẳng ngành Bảo tàng)*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, 2010.
16. Vũ Tam Lang. *Kiến trúc cổ Việt Nam*, Nxb Xây dựng Hà Nội, 1998.
17. Nguyễn Thị Thùy Liên. *Khóa luận tốt nghiệp Tìm hiểu di tích Đình làng Cót (Đình Hạ Yên Quyết - phường Yên Hòa, quận Cầu Giấy, thành phố Hà Nội)*, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, 2010.
18. Nguyễn Thế Long. *Đình và Đền Hà Nội*, Nxb Văn hóa thông tin, 2005.
19. Nguyễn Thị Minh Lý (Chủ biên). *Đại cương về Cổ vật ở Việt Nam*, Nxb Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, 2004.
20. TS Nguyễn Thị Minh Lý (chủ biên). *Bảo quản hiện vật Bảo Tàng*, Nxb Từ điển Bách Khoa, 2012.
21. Nguyễn Quang Ngọc (Chủ biên). *Tiến trình lịch sử Việt Nam*, Nxb Giáo dục, 2009.
22. Dương Văn Sáu. *Lễ hội Việt Nam trong sự nghiệp phát triển du lịch*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, 2004.
23. Hà Văn Tấn. *Đình Việt Nam*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh, 1998.
24. TS Mai Kim Thanh. *Xã hội học Văn hóa*, ĐHKHXH và NV, Đại học quốc gia Hà Nội, 2008.
25. Trần Ngọc Thêm. *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, Nxb Giáo dục, 1999.

26. Ngô Đức Thịnh (Chủ biên). *Những giá trị văn hóa của lễ hội cổ truyền và nhu cầu của xã hội hiện đại*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1993.
27. Ngô Đức Thịnh (Chủ biên). *Tín ngưỡng và văn hóa tín ngưỡng ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 2001.
28. Phan Cẩm Thượng. *Mỹ thuật ở làng*, Nxb Mỹ thuật Hà Nội, Hà Nội, 1991.
29. Chu Quang Trứ. *Kiến trúc dân gian truyền thống Việt Nam*, Nxb Mỹ thuật Hà Nội, 2003.
30. PGS Lê Trung Vũ. *Lễ hội Việt Nam*, Nxb Văn hóa thông tin.
31. Trần Quốc Vượng. *Văn hóa Việt Nam tìm tòi và suy ngẫm*, Nxb Văn học, Hà Nội, 2003.
32. *Báo cáo kết quả thực hiện nhiệm vụ kinh tế - xã hội năm 2013 và kế hoạch phát triển kinh tế xã hội năm 2014* (Tài liệu phục vụ kỳ họp thứ IX, HĐND xã khóa XIX).
33. WWW.hanoi.gov.vn